

Bonde- Practica

– en introduktion
ved Per-Olof Johansson

Fra blok-bog til blog-bog

Fra en god ven af foreningen og tidligere medlem af Foreningen af Danske Kulturtidskrifters bestyrelse, forfatter, digter, forlægger og meget andet, **Per-Olof Johansson**, har vi fået denne introduktion til **Bonde-Practica**. Hvor ikke andet er angivet, er også billedmaterialet leveret af Per-Olof

Blokbog. Enkeltblad fra en Biblia Pauperum (‘Fattigmandsbibel’) med Judaskysset i det centrale billedfelt på den ene side og Judas og sølvpengene på den anden. Teksten er skrevet på nedertysk, med rubrikker i rimede hexametre på latin. Fragmentet blev fundet i køkkenet hos en bonde på Fyn omkring år 1700. I 1783 kom det til Det Kongelige Bibliotek blandt papirer efter historikeren og bibliotekaren Hans Gram (1685-1748)

Den første kendte danske *Bonde-Practica* udkom i 1597, men den første bog med denne titel udkom i Tyskland allerede i 1508. Den danske er en oversættelse af den endelige tyske redigering, som fandt sted omkring 1530. Den kan imidlertid ikke i 1597 have virket som en ny bog i Danmark. Mange af versene og mange af billederne kan findes på kalendere, i salmebøger og i de såkaldte planetbøger. Planetbøgernes oprindelse skriver sig tilbage fra før bogtrykkerkunstens opfindelse. Udvalgte sider fra et håndskrift med kalendere, nemlig afsnittet med billeder af det liv, som blev ‘styret’ af planeterne, blev omsat til træsnit og aftrykkene sat sammen i en bog, som fik navnet blok-bog. Et sådant afsnit med planeterne indgår i *Bonde-Practica*, deraf titlen til denne introduktion til udvalgte stykker af *Bonde-Practica* i en blog på nettet: *Fra blok-bog til blog-bog*.

I Sverige kender alle mennesker bogen *Bonde-Practica*. Eller har hørt om den. Læser man om vejret i en svensk avis, er det ganske almindeligt, at der henvises til den. Den er kommet i flere forskellige udgaver hele 1900-tallet igennem. I 60’erne og 70’erne udkom en udgave i over 100.000 eksemplarer. Den *Bonde-Practica*, som de svenske

Bonde-Practica,
Eller
Veyr-Bog,

Hvoraf man kand kiende
Det gandske Aars stedseva-
rende Lob og Veyrligt, fra
Aar til Aar.
Nu paa ny forbedret, og med mange skøn-
ne Figurer beprydet.

Trykt Aar 1744.

eller Veyr-Bog. 62

Solen.

Jes er et brændendes og heed Creatur,
Mine Børn ere af adel Natur,
Hvad jeg begynder, ey langvarendes mon være,
Jeg handler, omgaaes med store Herrer.

Udi Solens
Etund er got
at handle med Kon-
ger, Fortter og store
Herrer, Embeder at
besette, at holde
Rigs-Dage, eller
Hette-Dage, at
siøbe Vaaben, at
jage, og med alle
haande Guld at om-
gaaes.

Men det er ont
at reyse om Riøbs
mandskab, at tage en Hustru, at giøre Veyrlup,
føre sig i nye Klæder, at lade Aarer, at begynde
Begyninger, og at siøbe Dyr.

E 3   Veyr-

Bonde-Practica, eller Veyr-Bog, hvoraf man kand kiende Det gandske Aars stedsevarende Løb og Veyrligt, fra Aar til Aar. Nu paa ny forbedret, og med mange skønne Figurer beprydet.

[S.l.], trykt Aar 1744.

Omslag (tv.) og opslag s. 63 med Solen, der siger: „Jeg er et brændendes og heed Creatur, / Mine Børn ere af adel Natur, / Hvad jeg begynder, ey langvarendes mon være, / Jeg handler, omgaaes med store Herrer.“

Bonde-Practica, eller Veyr-Bog, hvoraf man kand kiende ...

[S.l.], 1744. Opslag s. 50-51: Augustus

50   **Bonde-Practica**

Løvens Børn det haver et meget deyligt Ansigt, og en skøn Stabelse paa sit gandske Legeme. Han bliver sandfærdig foruden Falskhed, haver et stadigt Sind, stotter intet om dem som han nem hade, og ey heller om dem, som tale ilde om hannem. Fremmede have hannem mere kær, end hans Slægtinge. Man finder ingen Last udi hannem, og hans Velgierninger, anammer Folket med Tæftheds, han bliver snart vreed, og snart bliid igien, om man ikke meget liver eller trætter inod hannem, og alle hans Fagter og Skikkeligheder ere gode, og Vindfolk haver hannem kær.

Udi Løven haver han ikke megen Lykke; Udi Jomfruen haver han Lykke til at give sig udi Selskab. Han overlever alle sine Brødre, og han skal trætte med sine Søstre om sit Arvegods. Han bliver ogsaa lidet hos sine Slægtinge. Udi Vebberen skal hannem tilslaae megen Rigdom. Udi Dren bliver han riig. Udi Tvillingaen haver han Lykke til at særdes. Udi Krabben haver han Lykke paa Vandet. Og naar som han kommer til 30 Aar, da lever han til han bliver 70 Aar gammel, og haver Lykke udi alle Færter, uden i fort.

AUGUSTUS.

eller Høstmaanet haver 31 Dage. Da

51

eller Veyr-Bog.

Dagen er 13 Timer lang, og 22 Minuter.
Solen løber i Jomfruen, og er derudi fra den 14 Dag Aug. indtil den 14 Dag Sept.

Høstmaanet siger:

Nu slaer jeg Biøget hin hvide,
Dg seer til om Leen kand bide,
Jeg drikker og æder bitter Mad,
Dg gjør mig dertil ret dygtig glad.

I denne Maanet skal man ingen Lægedom bruge, som er giort af Honning, fordi det er i Hundedagene. Bogte dig og for Melk og sød Mad, bitter Spiise skal man bruge, og saa skal man ikke drikke for megen Biin.

Udi Jomfruen er got at afvende Børn, at bygge, at faae sig en Jomfru, men ikke at ligge hos hende.

Et Børn som bliver fød udi Jomfruen, bliver lidet paa sit Legeme, giver søde Ord, han haver et deyligt Ansigt med en formenget Farve, han synes at være god, men han er dog hardefuld, han haver ogsaa et ustadigt Sind, hans Øyne løbe omkring hid og did, og alle dem, som ikke ere fødte under det Leen, dennem haver han kær, han bliver den fortrædeligste iblant sine Brødre; overlever ogsaa sin Fadder og Moder, han lover meget, men han holder lidet.

Udi Jomfruen haver han Lykke hos store Herrer. Dg saa udi Begten. Udi Vandmaunden lider han Piine og

D 5   Eya

Fra december 1986 og siden hver måned i 1987 udsendte Irma-kæden en serie bæreposer under temaet 'Tidens kulturhistorie'. Materialet var i det væsentlige udarbejdet på grundlag af Mogens Eilertsens bog *Alle tiders bog* (1985). *Bonde-Practica*, eller *Veyr-Bog*, ... fra 1744 anvendtes som et vigtigt referencepunkt både i bogen og til bæreposerne. Den ene poseside blev gentaget gennem alle månederne som introduktion, mens den anden bredside varierede måned for måned med udvalgte helgendage og et månedsbillede. Den ene langside havde månedens navnelængde, den anden langside skiftede kvartalsvis med kalenderstof. Her ses månedsbilledet Januar

[Bonde-Practica]. Kbh.: prentet ... af Matz Vingaard, 1597. [50 bl.] - Billede 113: At vide huor mange timer Maanen skin om Natten. Efter Det Kongelige Biblioteks eksemplar LN 413 8°

Bauwren Practica, oder Wetterbüchle, Wie man die Losung der Zeiten durch das gantz Jar erlernen und erfahren mag, von Jar zu Jar wehrende. Jetzt widerumb auff's new gernehret, und mit schönen Figuren gezieret. [Von] Heyne von Ury. Gedrucht zu Frankfurt am Main, 1570

Bauwren Practica
 oder Wetterbüchle/ Wie
 man die Losung der Zeiten durch das
 gantz Jar erlernen und erfahren mag / von
 Jar zu Jar wehrende. Jetzt widerumb auff's
 new gernehret / und mit schönen
 Figuren gezieret.
 Heyne von Ury.

Gedrucht zu Frankfurt am Main.
 M. D. LXX.

Fra nettet

manakken, fordi reformen medførte et katastrofalt lavt salg!

En dansk Bonde-Practica uden billeder kendes ikke. Særlig dominerende er månedsbillederne, ikke mindst fordi de i de fleste udgaver bringes to gange! De er blevet en slags varemærke, som sammen med selve navnet „Bonde-Practica“ blev stjålet til bøger med vidt forskelligt indhold. Selv bøger, som advarede bønderne mod at fæste lid til Bonde-Practica, måtte først lokke den sure pille ned med det søde navn!

I oplysningstiden, hvor al lærd astrologi helt var slået af marken, i hvert fald i Danmark, kunne naturligvis ingen sand ven af folket betragte Bonde-Practicaens udbredelse med ro i sindet. Skønt åreladning fortsatte til op i 1900-tallet, var de astrologiske begrundelser for at årelade forsvundet et par hundrede år før. I Holbergs komedier gøres der mange steder løjer med stjernetydere og de åreladende barberer. Som f.eks. i *Sganarels Rejse til det filosofiske Land* (se Holbergs *Samlede Skrifter*, Bd. 17), hvor Sganarel beder en astrologus hjælpe sig op. Astrologen svarer, som har han en Bonde-Practica ved hånden:

„Det gør mig hjertelig ondt. Jeg er pligtig til at hjælpe min næste. Jeg beder alene om lidt tålmodighed, indtil jeg får eftersat udi min astrologiske bog, om man udi denne måned og på denne dag i måneden må foretage sig noget af vigtighed!“

I 1797 udkom en populærvidenskabelig bog om kalenderen, som med jævne ord forsøgte at mane astrologien og horoskoperne i jorden. Den hed *Den oprigtige Almanakmand, en kurios og nyttig Bog for Ungdommen, Borgerfolk og Landmænd, Tilligemed en hundredaarig Kalender*. Udgivet paa Tydsk og oplyst med Figurer. Af Christoph Gottlieb Steinbeck.

Den er affattet som en dialog mellem almanakmanden (folkeoplyseren) og August (almuen), hvor denne sidste ved sokratiske spørgemetode ledes fra sin tidligere, forkerte opfattelse, til den nye rigtige – uden „snurrepiberier“.

Der går et lys op for August: „Ak, du gode Gud! Og hvad forestillinger gør ikke den enfoldige sig om denne række af forkortnings-tegn! Når altså den almindelige mand ser Krabbens Tegn i almanakken og derover siger: i dag regerer Krebsen, så betyder det slet intet andet, end at i dag ser vi månen, fra jorden af, iblandt de stjerner, som hører til det distrikt på himlen, som vi kalder Krebsen. Er det ikke så?“

Det lykkedes at reformere den officielle almanak, hvilket ikke forhindrede de private udgivere i at køre videre med de astrologiske tegn, selv om man gav astronomiske forklaringer på konjunktion og opposition. Man tilføjede bare: „For øvrigt har planeternes stilling indbyrdes eller til sol og måne ingen særlig betydning, hverken med hensyn til ondt vejr eller storm eller til menneskenes skæbne, eller deslige hvad forud omverden har fortalt.“ (*Flinchs Almanak* i 1873.) Men havde man en gammel Bonde-Practica i huset, lod sammenhængen sig stadig forstå på en anden måde.

Igen og igen blev den gamle Bonde-Practica trykt til og med 1804. Der kendes i hvert fald 20 udgaver. At det virkelig var på landet de fandtes, kan man ikke vide så meget om. Det eksemplar fra 1754, jeg er i besiddelse af, kan stedfæstes til en bondeslægt på Langeland.

Almanaker fra 1700 til 1710

Opslaget fra Almanak fra 1700, Februarius, eller Blidemaan., den vigtigste almanak år 1700, der lod februar standse med den 18. februar!, for at indføre den gregorianske kalender i Danmark

Det blev i øvrigt fundet sammen med en mængde gamle almanakker, der bar præg af flittig brug, samt en af skillingsviser sammensyet visebog. Men man kan selvfølgelig ikke vide, om bogen har tilhørt slægten al sin tid, selv om man finder det sandsynligt.

Hvad en bondemand har haft ud af at læse Bonde-Practica, er én ting. Hvad kan et moderne menneske have ud af det? Ja for det første det selv samme som ved at læse det ugentlige horoskop. Men der ud over – også noget mere. Det kan være oplevelsen af det gamle sprog, noget poetisk. Eller det kan være opdagelsen af, at horoskoperne kun er et lille hjørne i en gammel tro på, hvordan verden er indrettet.

Forordning Om de rette Nye Almanakker, Som alleene herefter skal brugis og følgis i Kongens Riger og Lande. Kiøbenhavn, den 28. Novembris, Aar 1699. Trykt udi Kongl. Majest. og Univers. privilegerede Bogtrykkerie (1699).

Den gregorianske kalender adskiller sig fra den julianske, ved at der i løbet af 400 år udelades tre skudår. Det sker, ved at alle årstal, der ender på 00 – bortset fra sådanne, hvor fire går op i årstallets første cifre – ikke er skudår. 1900 var ikke skudår, 2000 er. I Danmark skete skiftet med indgangen til år 1700, ved at februar blev 11 dage kortere

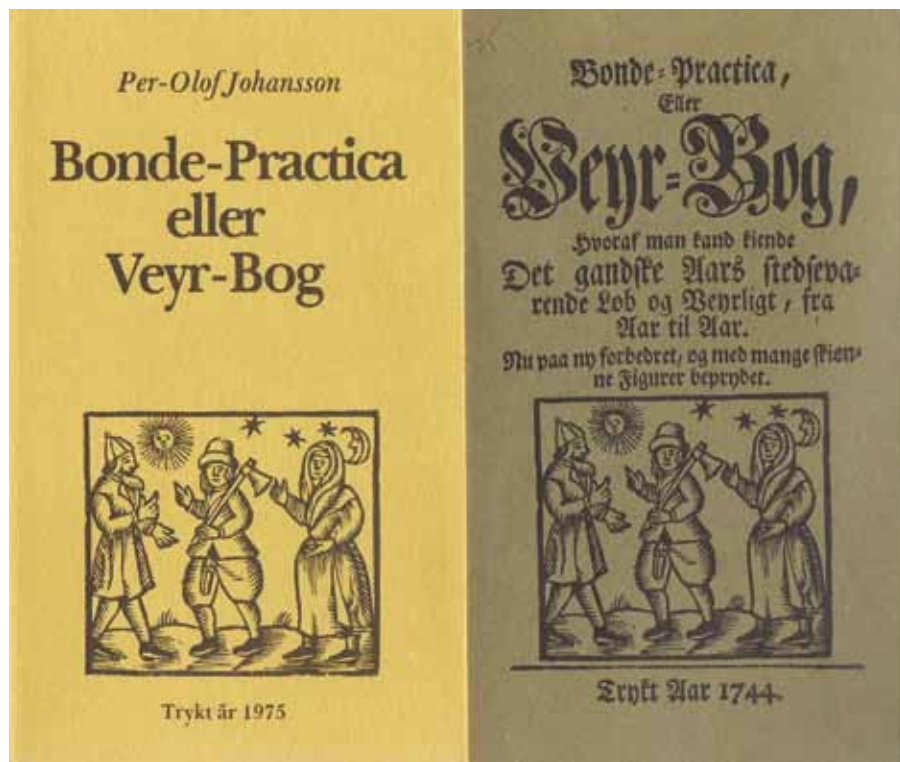
Fra nettet

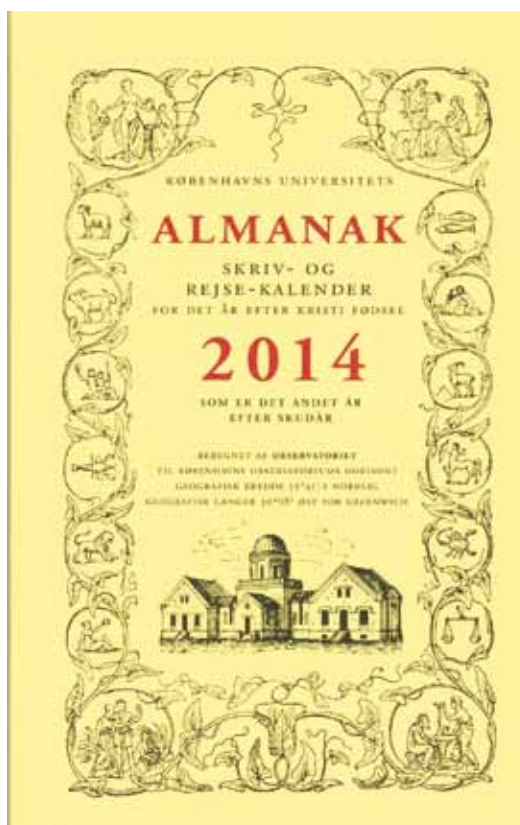
Per-Olof Johansson

- født 1942
- opvokset i Lillerød, hvor han atter bor efter perioder i Viby J og Randers
- 37 år på Skovvangskolen i Allerød
- debut i Hvedekorn 1964
- udstillinger (af fotos, tegninger, collager) siden 1968
- forlag: per-olof.dk
- hjemmeside siden 1996
- blogger siden 2004
- <http://perolofdk.wordpress.com>

Bibliografi: www.litteratursiden.dk/forfattere/olof-johansson

Bonde-Practica, eller Veyr-Bog, hvoraf man kand kiende det gandske Aars stedsevarende Løb og Veyrligt, fra Aar til Aar. Nu paa ny forbedret og med mange skønne Figurer beprydet. [S.l.], 1744. [6], 87, [3] s. Udgivet i faksimile i 1975 af Per-Olof Johansson. I samme omslag (th.) som hans Bonde-Practica eller Veyr-Bog – folkelæsning i 300 år. Kbh.: Foreningen Danmarks Folkeminder, 1975. Privattryk (tv.)

Københavns Universitets almanak 2014 – skriv og rejsekalender for det år efter Kristi fødsel 2014 som er det andet år efter skudår. Kbh.: Nyt Nordisk Forlag i komm., 2013. Omslag.

Københavns Universitets Almanak er uundværlig for alle, der vil vide mere om solens gang, planeternes placering, dagenes længde samt et væld af andre oplysninger. Almanakkens historie går tilbage til Københavns Universitets oprettelse i 1479 og er således en af de ældste publikationer i Danmark, der stadig udkommer